

УДК 378.147.091.31-044.247:[811.111:821.111

DOI 10.31654/2663-4902-2024-PP-4-35-46

Давиденко О. В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германської філології та
методики викладання іноземних мов
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
davyydenko.ov@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-7204-1405

Пономаренко О. В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германської філології та
методики викладання іноземних мов
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
ponomarenko.ov@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0003-3874-7460

Смелянська В. В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германської філології та
методики викладання іноземних мов
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
smelianska.victoria@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-3421-7473

**ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ CLIL У ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ**

У статті проаналізовано впровадження технології інтегрованого навчання змісту та мови (CLIL) у викладання англійської мови та зарубіжної літератури як інноваційного підходу. Подано аналіз наукової літератури з проблеми дослідження. Особливу увагу приділено аналізу впровадження CLIL у вищій освіті України, зокрема в контексті досвіду окремих закладів та їх участі у міжнародних проєктах. Висвітлено переваги інтегрованого підходу для формування мовної та мовленнєвої компетентності, міжкультурної комунікації, критичного мислення та аналітичних навичок студентів. Розглянуто виклики впровадження CLIL у закладах вищої освіти, пов'язані із спеціальною підготовкою висококваліфікованих викладачів, створенням навчальних матеріалів та ресурсів, рівнем матеріально-технічного забезпечення для створення сприятливих умов навчання. Описано ключові принципи моделі «4Cs» (зміст, комунікація, когніція, культура), які є основою інтеграції CLIL в освітній процес. Представлено модель реалізації елементів CLIL у курсі зарубіжної літератури, що забезпечує одночасний розвиток мовних, мовленнєвих, літературних, когнітивних та соціокультурних компетентностей, що дозволяє студентам не лише вдосконалювати знання з іноземної мови, але й глибше пізнавати літературні твори. Практичне значення статті полягає у запропонованих рекомендаціях для викладачів, що включають приклади завдань, таких як аналіз текстів в оригіналі, використання проєктної діяльності та парного викладання. Показано, що часткова інтеграція CLIL дозволяє адаптувати методiku до умов вітчизняної вищої освіти, забезпечуючи поступовий перехід до ширшого її впровадження. Особливу увагу приділено викликам впровадження даної методики, зокрема, підготовці викладачів, створенню навчальних програм та вдосконаленню технічної бази. У висновках окреслено перспективи подальших досліджень у напрямі розробки методичних

матеріалів для українських університетів, адаптації CLIL до гуманітарних дисциплін та оцінки його впливу на якість професійної підготовки студентів.

Ключові слова: інтегроване навчання змісту та мови (CLIL), нормативні документи, вітчизняний та зарубіжний досвід, переваги та виклики CLIL, модель реалізації CLIL, парне викладання, рекомендації.

Постановка проблеми. Знання англійської мови є надзвичайно важливим для нашої держави, особливо в контексті сучасних глобальних змін та викликів, зокрема в умовах інтеграції України в європейське та глобальне середовище. У зв'язку із цим Верховною Радою було прийнято Закон України № 3760-IX від 04.06.2024 «Про застосування англійської мови в Україні», що значно впливає на систему вищої освіти, акцентуючи на важливості володіння англійською мовою як ключового інструменту для особистого професійного розвитку, міжнародної співпраці із світовими освітніми та культурними інституціями, а також інтеграції в глобальний освітній простір [7]. Тому перед закладами вищої освіти постали завдання, які полягають у важливості адаптації освітніх програм та посиленні мовного компоненту шляхом збільшення годин на викладання англійської мови, її інтеграції в інші освітні компоненти тощо. Якщо забезпечити належні умови для вивчення англійської мови, це стане вигідним для усіх учасників освітнього процесу, включаючи викладачів, які зможуть активніше брати участь у міжнародних освітніх заходах, конференціях, проєктах та грантових програмах. Це, безумовно, сприятиме обміну знаннями та впровадженню передових світових освітніх практик.

Принагідно відмітити, що Закону України «Про застосування англійської мови в Україні» передували ще ряд нормативних документів щодо посилення вивчення англійської мови на рівні вищої освіти. Таким документом стала «Концепція розвитку англійської мови в університетах» [1]. Концепція розвитку англійської мови в університетах України, запропонована Міністерством освіти і науки, є важливою з кількох причин. По-перше, вимоги щодо володіння англійською мовою (рівень B1 для вступу і B2 для випуску) підвищують якість підготовки студентів, забезпечуючи їх конкурентоспроможність як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку праці. По-друге, згідно із документом частина профільних дисциплін пропонується викладати англійською мовою, що сприяє розширенню можливостей до глобальних знань і сучасних наукових розвідок, що також дає неабияку перспективу закладам вищої освіти стати повноцінними учасниками у міжнародних академічних програмах. По-третє, проведення регулярних «скрінгів знань» рівня англійської мови у студентів стимулює їх підтримувати високі стандарти володіння мовою, забезпечуючи ефективність реалізації концепції.

Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України стали ще одним вагомим документом у сфері мовної освіти [2]. Методичні рекомендації спрямовані на вдосконалення вивчення, викладання та застосування англійської мови у закладах вищої освіти України відповідно до державної політики, рекомендацій Ради Європи та інших нормативних документів. Основна мета – формування у студентів навичок використання англійської мови як інструменту спілкування, пізнання та самореалізації, що підвищує їх конкурентоспроможність у процесі євроінтеграції.

Рекомендації адресовані керівництву ЗВО, викладачам англійської мови (з професійним спрямуванням та для академічних цілей), викладачам фахових дисциплін англійською та іншим працівникам. Їх успішна реалізація базується на системному підході, проєктному менеджменті, інтеграції інновацій та міжнародної підтримки. Документ враховує потреби освітнього процесу під час воєнного стану та в період відновлення країни, пропонуючи сучасні підходи для ефективного впровадження змін.

Усе вищесказане підтверджує чітку стратегію нашої держави інтегруватися у міжнародне освітнє, наукове, суспільно-політичне середовище, а англійська мова є невід'ємним інструментом у цьому процесі. На сьогоднішній день готовність більшості студентів та викладачів українських закладів вищої освіти до участі в іншомовній комунікації різних рівнів є недостатньою. Це стосується як загальних мовних навичок, мовленнєвих умінь, так і фахових знань, необхідних для ефективної академічної діяльності та міжнародної співпраці. Тому заклади вищої освіти повинні всіляко сприяти навчанню англійської мови студентів як мовних, так і немовних спеціальностей, переглянувши зміст освітніх програм. За можливості викладати фахові дисципліни англійською мовою, що відкриває перед студентами широкий спектр можливостей працювати у міжнародних проектах, брати участь у наукових дослідженнях, отримувати досвід, необхідний для роботи в мультикультурному середовищі.

Головним пріоритетом змін у сучасній вищій освіті є її орієнтація на компетентнісний підхід, спрямований на формування у здобувачів освіти таких навичок і знань, які дозволять їм у майбутньому вирішувати не лише повсякденні завдання, але й професійні виклики. Для досягнення цієї мети переглядаються навчальні цілі, оновлюється зміст освітніх програм, посібників, навчальних матеріалів тощо. На думку багатьох методистів досягненню таких цілей мають слугувати методи інтегрованого навчання. У сучасних наукових розвідках, присвячених професійно орієнтованій іншомовній підготовці, виокремлюють три основні підходи до викладання іноземної мови на основі інтеграції. Це викладання англійської для спеціальних цілей (ESP – English for Specific Purposes), інтегроване навчання предмета і мови (CLIL – Content and Language Integrated Learning) та використання англійської як мови викладання (EMI – English as a Medium of Instruction). [13]. Вбачаємо за доцільне більш детально розглянути актуальність впровадження підходу CLIL як ефективної методики, що відповідає сучасним тенденціям інтеграції змісту навчання та мовної підготовки та робить його актуальним для закладів вищої освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній методиці необхідність інтеграції CLIL у професійно орієнтоване мовне навчання вбачали такі дослідники, як P.Ball, M.Byram, K.Bentley, C. Morgan, D.Coyle, P. Hood, D.Marsh, A.Doiz, D.Lasagabaster, I.Feltsan та інші [12; 13; 16; 17; 19].

У вітчизняному науковому просторі інформація про CLIL охоплює загальні аспекти (О. Першукова, О. Мілютіна) [6, с. 163], вітчизняний досвід впровадження елементів методики CLIL в освітній процес (Н.Савченко, Ю. Федорченко, Р. Туренко) [8, с. 378], зарубіжний досвід у впровадженні цієї методики (В. Солощенко, О. Пасічник, О. Пасічник) [9, с. 117]. Деякі дослідники розглядають застосування CLIL у закладах вищої освіти (І. Акуленко, І. Куліш, О. Мілютіна, І. Некоз, С. Нікіфорчук, С. Отрощенко, О. Пасічник, Н. Тарасенкова, О. Тарнопольський, О. Щербакова, І. Якушенко) [23, с. 249–250].

Водночас цілеспрямовану та системну роботу з поширення знань про CLIL та його інтеграцію в освітній процес в Україні здійснюють Британська рада в Україні та Гете інститут, які організовують навчальні заходи для педагогів, ознайомлюючи їх із можливостями й дидактичним потенціалом цієї технології [14; 18].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На тлі стрімкого зростання кількості праць, присвячених різним аспектам впровадження методу інтегрованого навчання змісту та мови CLIL як інноваційного підходу, можна констатувати недостатнє висвітлення цієї проблеми на рівні вищої освіти, зокрема у викладання англійської мови та зарубіжної літератури. Можна стверджувати про недостатню кількість робіт, у яких би висвітлювалися особливості міждисциплінарної взаємодії у викладанні фахових дисциплін англійською мовою, досвід парного викладання, підходи до планування уроків за цією методикою тощо. Це ускладнює її впровадження і знижує ефективність інтеграції мовного та предметного навчання.

Метою статті є аналіз особливостей методики предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL та вивчення можливостей її впровадження у навчальний процес Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Для досягнення цієї мети передбачено вирішення кількох завдань, зокрема узагальнити теоретичні та практичні аспекти методики CLIL, представлені в наукових та методичних розвідках; проаналізувати основні складники та елементи цієї методики; сформулювати переваги та недоліки її використання, розробити практичні рекомендації для викладачів, які включають приклади завдань для викладання зарубіжної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін CLIL виник в Європі на початку дев'яностих років XX ст. [15] для опису ситуацій, коли предмети або частини предметів викладаються іноземною мовою із двозначними цілями, а саме вивченням змісту та одночасним вивченням іноземної мови, причому мова і зміст відіграють спільну і взаємовигідну роль [20]. Принагідно відмітити, що метод інтегрованого навчання змісту предмета та мови CLIL набуває значної популярності серед викладачів закладів вищої освіти. Цей метод передбачає викладання гуманітарних, природничих і технічних дисциплін студентам іноземною мовою. Основною метою підходу CLIL є використання мови навчання (Language 2 – L2), яка відрізняється від рідної мови учнів (Language 1 – L1), для опанування змісту навчальної дисципліни. Іноземна мова (L2) вивчається в результаті ініціювання лінгвістичних компетентностей, щоб сприйняти зміст, необхідний для конкретного предмета. Тому, однією із важливих характеристик методики CLIL є її дуальна спрямованість, бо іноземна мова виступає не метою, а засобом формування компетентностей із навчальних дисциплін і водночас поглиблює навички володіння іншомовними комунікативними стратегіями [11, с. 82].

Ряд закладів вищої освіти в Україні мають досвід запровадження CLIL у навчальний процес. Це зокрема університети, які активно впроваджують інноваційні методи викладання для покращення рівня володіння іноземними мовами серед студентів та інтеграції мовного навчання з іншими дисциплінами. Так, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького розробив курс «Методологія CLIL» у рамках проєкту Erasmus+ «Розвиток потенціалу підготовки учителів іноземних мов як шлях до впровадження багатомовної освіти та європейської інтеграції України (MultiEd)» на університетській платформі Moodle. Проєкт передбачає створення спільного навчального простору, де учасники можуть обмінюватися досвідом та використовувати інноваційні методи в освітньому процесі. У співпраці з українськими партнерами, такими як Запорізький національний університет, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Черкаський національний університет, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна та іншими установами, було розроблено програми та курси, які підтримують європейську інтеграцію та багатомовну освіту в Україні [10].

Визначним заходом стала I Всеукраїнська конференція, присвячена впровадженню методики CLIL у процес викладання англійської мови, що відбулася 28 жовтня 2023 року в місті Мукачево. Педагоги з усіх регіонів країни об'єдналися для обговорення сучасних підходів до інтеграції змістового та мовного навчання. Конференція стала важливою подією для української освітньої спільноти, оскільки вперше було організовано захід, повністю присвячений методиці CLIL. Учасники мали можливість обмінятися досвідом, обговорити виклики та перспективи впровадження CLIL у навчальний процес, а також розробити пропозиції для Міністерства освіти і науки України щодо подальшого розвитку цієї методики [5].

Аналіз науково-методичної літератури вказує на існування різних моделей CLIL: від повного занурення (total immersion), коли на основі CLIL повністю розробляється навчальна програма, до часткової інтеграції (partial immersion) CLIL у освітній процес. Другий підхід є найбільш практичним для нас, оскільки він дозволяє

інтегрувати CLIL у освітню програму, не порушуючи її цілісності та не вимагаючи суттєвих змін у програмних вимогах.

У свою чергу дослідники D. Marsh, D. Coyle розробили модель чотирьох аспектів навчання («4Cs»), яка забезпечує всебічний підхід до вивчення мови через предметне навчання [6]:

1. Оволодіння змістом предметної галузі (content) – вивчення основних понять і знань певної дисципліни.
2. Соціокультурний аспект (culture) – вивчення культурних особливостей, що пов'язані з темою та предметною галуззю.
3. Активізація когнітивних процесів (cognition) – розвиток мислення і здатності до аналізу, критичного осмислення матеріалу.
4. Створення умов для іншомовної комунікації (communication) – використання мови для обміну ідеями та інформацією у межах конкретної тематики та предметної галузі.

Ця модель спрямована на розвиток комплексних компетентностей студентів, які охоплюють як мовні, так і предметні знання, а також уміння працювати з різноманітними культурними контекстами. Модель підкреслює важливість інтеграції цих компонентів для ефективного навчання та підтримки розвитку методик CLIL.

Дослідник D. Marsh стверджує, що використання інтегрованого змістового та мовного навчання CLIL у викладанні іноземної мови на рівні вищої освіти має потенціал для мотивації студентів до вивчення мови в умовах, схожих на «занурення», коли студенти не тільки вивчають мову, але й активно використовують її для вивчення інших предметів. [21]. Цей підхід сприяє розвитку когнітивних навичок і глибшому засвоєнню матеріалу, оскільки студенти вчать мову через контекст, що дозволяє їм краще осмислити інформацію та розвивати навички її практичного застосування. Метод CLIL, таким чином, може стати ефективним інструментом для підвищення мотивації і залучення студентів у процес навчання, оскільки він інтегрує мовне навчання з вивченням спеціалізованих предметів, забезпечуючи таким чином більш інтенсивну та природну мовну практику.

У свою чергу, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя здійснює підготовку фахівців за освітньо-професійними програмами «Середня освіта. Англійська мова та зарубіжна література» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти, які поєднують академічну та прикладну спрямованість [3; 4]. Вони орієнтовані на формування професійної готовності спеціаліста до здійснення іншомовної комунікації, викладання англійської мови та зарубіжної літератури відповідно до сучасних теоретичних засад, методики викладання іноземних мов і зарубіжної літератури. Зазначимо, що в процесі підготовки майбутніх учителів англійської мови та зарубіжної літератури значна частина освітніх компонентів, передбачених освітніми програмами, реалізується англійською мовою.

За нашим переконанням, на особливу увагу заслуговує викладання зарубіжної літератури на бакалаврському та магістерському рівнях із елементами методу CLIL. Можливим, на нашу думку, може стати часткова реалізація CLIL у нашому університеті, що передбачає використання цієї методики на окремих курсах, а не на всіх рівнях навчання або у всіх напрямках. Такий підхід дозволяє студентам покращити володіння іноземною мовою через інтеграцію вивчення змісту та мови. Часткова реалізація може включати викладання окремих тем або частин курсу на іноземній мові; використання англомовних текстів як основи для літературних або наукових досліджень тощо. Так, викладання у межах CLIL може здійснюватися двома викладачами на одному занятті, що називається парне викладання (team teaching/collaborative teaching) [22, с. 68]. Такий підхід має ряд переваг та особливостей, що роблять його ефективним у контексті предметно-мовного інтегрованого навчання. Розрізняють такі формати парного викладання, як спільне проведення заняття, коли обидва викладачі працюють з групою, взаємодіючи між собою та з аудиторією; розподіл обов'язків, коли

один викладач фокусується на змістовій частині (предмет), інший – на мовній підтримці (лексика, граматика, вимова); черговість, коли викладачі чергуються в проведенні різних етапів заняття, наприклад, один викладає новий матеріал, а інший організовує мовні вправи або групову роботу; супровід і спостереження, коли один викладач активно проводить заняття, а інший супроводжує групу, допомагаючи окремим студентам або аналізуючи їхні труднощі для подальшого удосконалення матеріалу. Такий підхід щодо часткової реалізації CLIL дозволяє закладам вищої освіти поступово вводити методику, оцінюючи її ефективність перед розширенням застосування на більш широкому рівні.

Викладання зарубіжної літератури в університеті за «4Cs»-моделлю передбачає інтеграцію чотирьох ключових елементів: змісту, комунікації, когніції та культури. Пропонуємо вашій увазі модель як можна реалізувати кожен із цих елементів у контексті викладання курсу зарубіжної літератури.

Модель реалізації елементів CLIL у курсі зарубіжної літератури

Складова CLIL	Підхід	Спосіб реалізації
Зміст (Content)	Викладання зарубіжної літератури через використання іноземної мови (наприклад, англійської або іншої мови, на якій написані твори) дозволяє студентам не лише ознайомитися із змістом класичних і сучасних творів, а й розвивати мовні навички через текст.	Викладач може обирати уривки із творів зарубіжних авторів і організувати аналіз їх змісту (сюжету, героїв, стилю написання). Твори/уривки творів можуть бути прочитані в оригіналі, що дозволяє студентам порівнювати культурні контексти.
Комунікація (Communication)	Використання мови як інструменту для обговорення літературних творів. Це сприяє розвитку мовленнєвих навичок і стимулює студентів активно спілкуватися англійською мовою.	Можна організувати обговорення в групах, проведення дебатів або усних презентацій з аналізу літературних персонажів, тем чи стилістичних засобів.
Когніція (Cognition)	Навчання в межах CLIL сприяє розвитку когнітивних навичок студентів, таких як критичне мислення, здатність аналізувати і синтезувати інформацію, що є необхідним для розуміння літературних творів.	Викладач може використовувати різні методи активного навчання, що сприяють розвитку когнітивних навичок: порівняння різних авторів або літературних течій, аналіз літературних символів і тем, створення текстів на основі власних інтерпретацій.

Складова CLIL	Підхід	Спосіб реалізації
Культура (Culture)	Літературні твори часто відображають культурні, соціальні та історичні контексти, які мають вирішальне значення для розуміння творів і специфіки культур різних країн.	Викладач може акцентувати увагу на культурних особливостях, представлених у літературних творах, на прикладах зі світової літератури. Наприклад, обговорювати, як різні культури відображаються в мові, уособленнях персонажів, соціальних нормах і історичних подіях.

Джерело: (розроблено авторами)

Отже, впровадження моделі реалізації елементів CLIL у курсі зарубіжної літератури забезпечує одночасний розвиток мовних, мовленнєвих, літературних, когнітивних та соціокультурних компетентностей, що дозволяє студентам не лише вдосконалювати знання з іноземної мови, але й глибше пізнавати літературні твори та їхній культурно-історичний контекст.

Принадгдно відмітити, що викладання зарубіжної літератури в рамках CLIL передбачає інтеграцію змісту дисципліни зарубіжної літератури та англійської мови через різноманітні **завдання**, зокрема:

1. Читання та аналіз текстів. Такі види завдань включають читання уривків із класичних та сучасних творів англійськомовних авторів, що дозволяє студентам ознайомитись із літературними стилями та мовними конструкціями, характерними для різних періодів і жанрів. Крім цього, після прочитання уривків студенти обговорюють характери персонажів, розвиток сюжету, основні теми та конфлікти. Завдання надають можливість використовувати нову лексику та граматику, а також розвивають здатність до критичного мислення. Приклад завдання: Прочитайте уривок з роману та обговоріть як соціальні стереотипи впливають на розвиток персонажів. Які мотивації керують діями героїв?

2. Мовні завдання передбачають складання глосарію літературних термінів, наприклад, «символізм», «метафора», «алегорія» та їх визначень англійською мовою. Це завдання сприяє розширенню словникового запасу. Іншим завданням є переклад ключових фраз і цитат з тексту, де студенти вибирають кілька важливих висловів і перекладають їх на рідну мову або коментують їх англійською. Це дозволяє розвивати навички перекладу та поглиблює розуміння змісту твору.

3. Когнітивні завдання з аналізу літератури спрямовані на глибоке розуміння текстів через їхній історичний контекст. Одним із таких завдань є аналіз літературних творів із урахуванням історичних умов. Студенти досліджують як соціальні, політичні чи культурні реалії певної епохи, наприклад Вікторіанської Англії, відображаються у творах того часу. Це завдання допомагає краще зрозуміти взаємозв'язок між літературою і її історичним контекстом. Іншим важливим когнітивним завданням є порівняння різних інтерпретацій одного і того ж твору. Студенти вивчають, як твір інтерпретується різними критиками або як він представлений у різних екранізаціях.

4. Проєктна діяльність як різновид завдань у рамках CLIL дозволяє студентам не лише глибше зануритися в літературні тексти, а й дослідити їхній культурний контекст та соціальне значення. Одним із завдань є створення презентацій на тему «Культурний контекст твору». Студенти досліджують, як культурні норми та цінності відображаються в літературі, порівнюючи твори з різних культурних традицій. Вони аналізують, як соціальні норми того часу впливають на розвиток сюжету і характери персонажів. Творчим завданням у цьому контексті є інсценування уривків із п'єс.

Отже, викладання зарубіжної літератури в рамках CLIL дозволяє студентам не лише поглибити знання про літературу та культуру інших країн, але й розвивати мовні, мовленнєві та когнітивні уміння та навички через різноманітні завдання. Інтеграція мовних і змістових завдань на таких заняттях сприяє формуванню компетентнісного підходу до навчання.

Відмітимо, що викладання зарубіжної літератури у межах підходу CLIL має як значні переваги, так і, водночас, виклики. Серед основних переваг можна виділити стимулювання розвитку як мовних, мовленнєвих, так і когнітивних навичок, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та підвищенню мотивації студентів через практичне застосування мови в реальних контекстах. Однак впровадження цієї моделі вимагає високої кваліфікації викладачів, здатних ефективно інтегрувати мовне навчання та спеціалізовані дисципліни, а також необхідності забезпечення достатніх матеріальних ресурсів для створення оптимальних умов навчання. Попри ці виклики, модель CLIL є досить адаптивною до різних освітніх контекстів, зокрема, вищої освіти, надаючи можливість для більш ефективного вивчення іноземних мов через їх інтеграцію з іншими дисциплінами, що робить її перспективною для закладів вищої освіти.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Вивчення методики CLIL у контексті української освіти виявило низку ключових викликів, серед яких недостатня інтеграція сучасних підходів у навчальні програми, відсутність чіткої системи планування уроків за методикою CLIL, а також складності у міждисциплінарній взаємодії між викладачами мов та фахових дисциплін. Попри ці проблеми, методика CLIL демонструє значний потенціал у покращенні мовної підготовки студентів та їхньої здатності опановувати професійні дисципліни англійською мовою.

Практичне застосування методики потребує розробки адаптованих до українських реалій методичних матеріалів, підготовки викладачів, які володіють достатнім рівнем англійської мови, та створення умов для ефективної міждисциплінарної співпраці. Важливим є також запровадження інноваційних педагогічних підходів, таких як моделі «4Cs» (Content, Cognition, Communication, Culture) і сучасні цифрові технології, що дозволяють ефективно інтегрувати мовне та предметне навчання.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі включають: розробку методичних рекомендацій і шаблонів планів уроків для викладачів; проведення експериментальних досліджень з впровадження CLIL у різних дисциплінах з метою оцінки його ефективності.

Отже, впровадження методики CLIL може стати важливим етапом у модернізації української освіти та підготовці фахівців, здатних конкурувати на глобальному рівні.

Література

1. Міністерство освіти і науки України. Концепція розвитку англійської мови в університетах. URL: <https://mon.gov.ua/news/mon-stvorilo-kontseptsiyu-rozvitku-angliyskoi-v-universitetakh-riven-v1-obovyazkova-umova-vstupu-v2-vipusku-vikladannya-profilnikh-distiplin-inozemnoyu-ta-movni-skriningi>.
2. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України. 25 липня 2023. Наказ № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0898729-23#Text>
3. Освітньо-професійна програма «Середня освіта. Англійська мова та зарубіжна література» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://drive.google.com/file/d/1v8HERpxlmpSTelK0yvAN5ikloOc-e1hF/view> – Назва з екрана.
4. Освітньо-професійна програма «Середня освіта. Англійська мова та зарубіжна література» другого (магістерського) рівня вищої освіти. URL: https://drive.google.com/file/d/17MEogSmw8DXDpKtke5dapuEOG67I4o_q/view – Назва з екрана.
5. Перша всеукраїнська конференція з питань просування методики CLIL у процес викладання англійської мови. *Хмельницький національний університет*. URL:

<https://khmnu.edu.ua/persha-vseukrayinska-konferencziya-z-pytan-prosuvannya-metodyky-clil-u-proczes-vykladannya-anglijskoji-movy/> – Назва з екрана.

6. Першукова О. О. Теоретичні основи розробки навчальних матеріалів для роботи за технологією CLIL. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. Вип. 58–59. С. 162–172.

7. Про застосування англійської мови в Україні: Закон України від 04.06.2024 № 3760-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-ix> (Дата звернення: 29.12.2024).

8. Савченко Н., Федорченко Ю., Туренко Р. Методика CLIL під час викладання англійської мови студентам юридичних спеціальностей. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. URL: <http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/343> (Дата звернення: 29.12.2024).

9. Солощенко В. Особливості реалізації предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) як провідної методики навчання іноземних мов в Європі. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*. 2023. Вип. 21. С. 116–120. DOI: 10.58407/visnik.232119.

10. Черкаський державний університет імені Богдана Хмельницького. Онлайн-курс «Методологія CLIL» для освітян. URL: <https://cdu.edu.ua/golovna/anons-podiy/onlain-kurs-metodolohiia-clil-dlia-osvitian.html> (дата звернення: 29.12.2024).

11. Яременко-Гасюк О. О., Полтавченко Д. В. Комунікативний аспект методики CLIL у модернізації змісту іншомовної освіти в закладах загальної середньої освіти. *Київський науково-педагогічний вісник*. 2021. Вип. 22. С. 79–84. DOI: 10.54264/0050.

12. Ball P. Does CLIL work? // В: D. Hill, P. Alan (ред.), *The Best of Both Worlds?: International Perspectives on CLIL* (с. 32–43). Norwich: Norwich Institute for Language Education, 2009.

13. Carrió-Pastor M.L., Bellés-Fortuño, B. CLIL vs EMI: Different Approaches or the Same Dog with a Different Collar? // *Teaching Language and Content in Multicultural and Multilingual Classrooms*. Cham: Palgrave Macmillan, 2021. DOI: 10.1007/978-3-030-56615-9_2.

14. CLIL essentials. British Council. Teaching English. URL: <https://www.britishcouncil.org/ua/en/teach/teacher-development/courses-qualifications/clil-essentials>. Дата звернення: 29.12.2024.

15. Coyle D. Supporting students in content and language integrated contexts: Planning for effective classrooms. В: J. Masih (ред.), *Learning Through a Foreign Language – Models, Methods and Outcomes* (с. 46–62). London: Centre for Information on Language Teaching and Research (CILT), 1999.

16. Coyle D., Hood, P., Marsh, D. CLIL Content and Language Integrated Learning. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

17. Feltsan I. CLIL as a complex technology for achieving multi-target results in foreign language learning. В: *Primedia eLaunch LLC eBooks* (с. 54–62). 2021. DOI: <https://doi.org/10.36074/pcaifswal.ed-2.04>

18. Goethe-Institut. *Startseite*. URL: <https://www.goethe.de/de/index.html>. Дата звернення: 29.12.2024.

19. Marsh D. Profiling European CLIL Classrooms: Languages Open Doors. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2001. 253 p.

20. Marsh D. CLIL/EMILE – The European Dimension. Actions, Trends and Foresight Potential. Jyväskylä: Continuing Education Centre, 2002.

21. Marsh D. Content and Integrated Language Learning (CLIL): A Development Trajectory. Córdoba: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba, 2012. DOI: 10.10396/8689.

22. Olson N. The potential of CLIL for team teaching: A case study of a Japanese high school. 2020. Серпень. Тези доповіді, представлені на 60-й міжнародній конвенції JACET. URL: https://www.researchgate.net/publication/369186227_The_Potential_of_CLIL_for_Team_Teaching_A_Case_Study_of_a_Japanese_High_School – Назва з екрана.

23. Tarasenkova N., Akulenko, I., Kulish, I., Nekoz, I. The Issues and Challenges of CLIL Implementation in Higher Education: Teachers' Beliefs in the Ukrainian Context. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*. 2022. Vol. 13, No 1. P. 249–261.

References

1. Cherkaskyi Derzhavnyi Universytet imeni Bohdana Khmelnytskoho. (n.d.). *Onlain-kurs 'Metodolohiia CLIL dlia osvitian'*. [Online course 'Methodology CLIL for educators']. Retrieved from <https://cdu.edu.ua/golovna/anons-podiy/onlain-kurs-metodolohiia-clil-dlia-osvitian.html> [in Ukrainian].
2. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (n.d.). Kontsepsiia rozvytku anhliiskoi movy v universytetakh [Concept for the development of English language in universities]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/news/mon-stvorilo-kontsepsiyu-rozvitku-angliyskoi-v-universitetakh-riven-v1-obov'yazkova-umova-vstupu-v2-vipusku-vikladannya-profilnikh-distyplin-inozemnoyu-ta-movni-skriningi> [in Ukrainian].
3. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2023, July 25). Metodychni rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakisnoho vyvchennia, vykladannia ta vykorystannia anhliiskoi movy u zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy [Methodological recommendations for ensuring the quality of studying, teaching, and using the English language in higher education institutions in Ukraine] (Order No. 898). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0898729-23#Text> [in Ukrainian].
4. Osvitno-profesiina prohrama "Serednia osvita. Anhliiska mova ta zarubizhna literatura" pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity [Educational-professional program "Secondary Education. English Language and World Literature" of the first (bachelor's) level of higher education]. (n.d.). Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1v8HERpxlmpSTelK0yvAN5ikloOc-e1hF/view> [in Ukrainian].
5. Osvitno-profesiina prohrama "Serednia osvita. Anhliiska mova ta zarubizhna literatura" druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity [Educational-professional program "Secondary Education. English Language and World Literature" of the second (master's) level of higher education]. (n.d.). Retrieved from https://drive.google.com/file/d/17MEogSmw8DXDpKtke5dapuEOG67I4o_q/view [in Ukrainian].
6. Persha vseukrainska konferentsiia z pytan prosuvannia metodyky CLIL u protsesi vykladannia anhliiskoi movy [First All-Ukrainian Conference on Promoting the CLIL Methodology in the Process of Teaching English]. (n.d.). Khmelnytskyi National University. Retrieved from <https://khmnu.edu.ua/persha-vseukrayinska-konferenciya-z-pytan-prosuvannya-metodyky-clil-u-proczes-vykladannya-anglijskoyi-movy/> [in Ukrainian].
7. Pershukova, O. O. (2018). Teoretychni osnovy rozrobky navchalnykh materialiv dlia roboty za tekhnolohiieiu CLIL [Theoretical foundations for developing educational materials for working with CLIL technology]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 58–59, 162–172. [in Ukrainian].
8. Pro zastosuvannya anhlijs'koyi movy v Ukraïni (2024, June 4): Zakon Ukraïny vid 04.06.2024 № 3760-IX. [About using the English language in Ukraine]. Retrieved December 29, 2024, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-ix> [in Ukrainian].
9. Savchenko, N., Fedorchenko, Yu., & Turenko, R. (2023). Metodyka CLIL pid chas vykladannia anhliiskoi movy studentam yurydychnykh spetsialnostei [CLIL methodology in teaching english to law students]. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii – Contemporary Studies in Foreign Philology*, 2(24), 376–384 [in Ukrainian].
10. Soloschenko, V. (2023). Osoblyvosti realizatsii predmetno-movnoho intehrovanoho navchannia (CLIL) yak providnoi metodyky navchannia inozemnykh mov v Yevropi [Features of the implementation of content and language integrated learning (CLIL) as a leading methodology for teaching foreign languages in Europe]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T.H. Shevchenka*, 21, 116-120. <https://doi.org/10.58407/visnik.232119> [in Ukrainian].
11. Yaremenko-Hasyuk, O. O., & Poltavchenko, D. V. (2021). Komunikatyvnyi aspekt metodyky CLIL u modernizatsii zmistu inozemnoi osvity v zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Communicative aspect of the CLIL methodology in the modernization of foreign language education content in general secondary education institutions]. *Kyivskiy naukovo-pedahohichnyi visnyk*, 22, 79–84. <https://doi.org/10.54264/0050> [in Ukrainian].
12. Ball, P. (2009). Does CLIL work? // In D. Hill & P. Alan (Eds.), *The Best of Both Worlds?: International Perspectives on CLIL* (pp. 32–43). Norwich: Norwich Institute for Language Education [in English].

13. Carrió-Pastor, M. L., & Bellés-Fortuño, B. (2021). CLIL vs EMI: Different approaches or the same dog with a different collar? In M. L. Carrió-Pastor & B. Bellés-Fortuño (Eds.), *Teaching language and content in multicultural and multilingual classrooms*. Cham: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-56615-9_2 [in English].
14. CLIL essentials. British Council (n.d.). Retrieved December 29, 2024, URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/en/teach/teacher-development/courses-qualifications/clil-essentials> [in English].
15. Coyle, D. (1999). Supporting students in content and language integrated contexts: Planning for effective classrooms. In J. Masih (Ed.), *Learning through a foreign language – Models, methods and outcomes* (pp. 46–62). London: Centre for Information on Language Teaching and Research (CLIL) [in English].
16. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and language integrated learning*. Cambridge: Cambridge University Press [in English].
17. Feltsan, I. (2021). CLIL as a complex technology for achieving multi-target results in foreign language learning. In *Primedia eLaunch LLC eBooks* (pp. 54–62). DOI: <https://doi.org/10.36074/pcaifswal.ed-2.04> [in English].
18. Goethe-Institut. (n.d.). *Startseite*. Retrieved December 29, 2024, from <https://www.goethe.de/de/index.html> [in English].
19. Marsh, D. (2001). *Profiling European CLIL classrooms: Languages open doors*. Jyväskylä: University of Jyväskylä [in English].
20. Marsh, D. (2002). *CLIL/EMILE – The European dimension. Actions, trends and foresight potential*. Jyväskylä: Continuing Education Centre [in English].
21. Marsh, D. (2012). *Content and integrated language learning (CLIL): A development trajectory*. Córdoba: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba. <http://hdl.handle.net/10396/8689> [in English].
22. Olson, N. (2020, August). *The potential of CLIL for team teaching: A case study of a Japanese high school*. Paper presented at The JACET 60th International Convention. URL: https://www.researchgate.net/publication/369186227_The_Potential_of_CLIL_for_Team_Teaching_A_Case_Study_of_a_Japanese_High_School [in English].
23. Tarasenkova, N., Akulenko, I., Kulish, I., & Nekoz, I. (2022). The issues and challenges of CLIL implementation in higher education: Teachers' beliefs in the Ukrainian context. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, 13(1), 249–261 [in English].

Davydenko O.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology and
Foreign Language Teaching Methodology
Nizhyn Gogol State University
davydenko.ov@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-7204-1405

Ponomarenko O.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology and
Foreign Language Teaching Methodology
Nizhyn Gogol State University
ponomarenko.ov@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0003-3874-7460

Smelianska V.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology and
Foreign Language Teaching Methodology
Nizhyn Gogol State University
smelianska.victoria@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-3421-7473

INTEGRATION OF CLIL TECHNOLOGY INTO TEACHING ENGLISH AND WORLD LITERATURE: BENEFITS AND CHALLENGES

This study examines the integration of Content and Language Integrated Learning (CLIL) in teaching English and World Literature as an innovative pedagogical approach. The primary objective is to analyze the distinctive features of the CLIL methodology and its potential application at Nizhyn Mykola Gogol State University. The study aims to synthesize theoretical and practical insights, evaluate the core components of CLIL, and identify its advantages and challenges in higher education.

It highlights both the theoretical underpinnings and practical applications of CLIL, emphasizing its dual focus on content and language proficiency. The paper discusses the implementation of CLIL in Ukrainian higher education, including experiences from various institutions and participation in international projects. The benefits of CLIL such as enhancing linguistic and intercultural competencies, critical thinking, and analytical skills are highlighted. Professional teacher training, the problem of designing educational materials, and infrastructure requirements are raised as challenges. The research introduces the '4Cs' framework of CLIL – content, communication, cognition, and culture and proposes a model for integrating CLIL into the course of World Literature. This model emphasizes the simultaneous development of language, literary, cognitive, and sociocultural competencies. Practical teaching strategies, such as team teaching and project-based tasks, are suggested to optimize the application of CLIL. The novelty lies in the exploration of interdisciplinary teaching methods, integration peculiarities of English language instruction with World Literature. The study also provides a detailed framework for implementing CLIL within the Ukrainian higher education system. By presenting recommendations and teaching models, this research offers valuable insights for educators seeking to integrate language and content teaching effectively. The proposed strategies, including task-based activities and bilingual approaches, aim to enhance students' academic and professional competencies. The paper outlines the potential for further research into CLIL's role in professional education for students of the Humanities.

Key words: CLIL, higher education, interdisciplinary teaching, world literature, language proficiency, 4Cs framework, team teaching, instructional strategies, Ukrainian education system.